

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Β΄ Γυμνασίου

Θεματική ενότητα:

Το πάθημα των ερωδιών

Τίτλος:

«Ο φτερωτός κόσμος»

ΜΑΡΙΑ ΤΣΟΥΜΑΡΗ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2013

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Ο φτερωτός κόσμος

Δημιουργός

Μαρία Τσούμαρη

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

(Προτεινόμενη) Τάξη

Β΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Αύγουστος 2013

Διδακτική/Θεματική Ενότητα

Ενότητα 17^η Α: «Το πάθημα των ερωδιών» [«Παράφρασις τῶν τοῦ Διονυσίου “Ἰξευτικῶν”» 2.9] και Γ: Σύνταξη – Επιρρηματικοί προσδιορισμοί.

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

I. Φιλολογικής Ζώνης

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (μτφρ.)

Νεοελληνική Γλώσσα

Νεοελληνική Λογοτεχνία

II. Άλλα γνωστικά αντικείμενα

Εικαστικά

Θεατρολογία

Θρησκευτικά

Μουσική

Φυσική

III. Ημιτυπικές και άτυπες διαδικασίες εκπαίδευσης

Εκπαιδευτικές εκδρομές

Περιβαλλοντική Αγωγή

Πολιτιστικά Προγράμματα

Χρονική διάρκεια

6-7 διδακτικές ώρες [εντός σχολικού ωραρίου και 2 εβδομάδες ή –για όσο χρονικό διάστημα οριστεί– οι μαθητές εργάζονται ανεξάρτητα από το σπίτι τους σε συνεργατικά περιβάλλοντα].

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής, σχολική βιβλιοθήκη, αυλή σχολείου.

Εκτός σχολείου: γειτονιά, κοντινοί βιότοποι.

II. Εικονικός χώρος: ιστολόγιο τάξης, Wiki του μαθήματος.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Το παρόν σενάριο προϋποθέτει μια πρώτη αναγνωστική προσέγγιση και τη λεξιλογική εξομάλυνση του αποσπάσματος της «Παράφρασης των “Ιξευτικών” του Διονυσίου» της ενότητας 17 Α, ώστε να είναι πιο εύκολη η κατά κώλα επεξεργασία του και η νοηματική και συντακτική προσπέλασή του.

Για την υλοποίηση του σεναρίου απαιτείται σε επίπεδο υλικοτεχνικής υποδομής: α) η ύπαρξη διαδραστικού πίνακα στην αίθουσα διδασκαλίας με σύνδεση στο διαδίκτυο ή, εναλλακτικά, προβολικό μηχάνημα που να συνδέεται με φορητό υπολογιστή, β) η χρησιμοποίηση του εργαστηρίου πληροφορικής με πρόσβαση στο διαδίκτυο ή, εναλλακτικά, η χρήση πέντε τουλάχιστον φορητών υπολογιστών

συνδεδεμένων με το διαδίκτυο στην αίθουσα διδασκαλίας, γ) η χρήση φωτογραφικών μηχανών ή/και βίντεο.

Οι μαθητές πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση λογισμικών κειμενογράφου (Word), παρουσίασης (PowerPoint), υπολογιστικών φύλλων (Excel) και νοητικών χαρτών (π.χ. [Text2MindMap](#)), καθώς και με την πλοήγηση στο διαδίκτυο, τη χρήση συνεργατικών περιβαλλόντων μάθησης Wiki (π.χ. [Wikispaces Classroom](#)) και την ανάρτηση των εργασιών τους σε ιστολόγιο.

Επειδή οι προβλεπόμενες δραστηριότητες είναι ομαδικές, προτείνεται ο εκ των προτέρων χωρισμός των μαθητών σε ομάδες με βάση τις επιθυμίες τους ή όπως κρίνει ο διδάσκων καλύτερα για το τμήμα του. Αν οι μαθητές δεν είναι μυημένοι σε συνεργατικές διαδικασίες, ο διδάσκων φροντίζει να υπενθυμίσει τη σημασία της συνοχής και της ισοτιμίας μέσα στην κάθε ομάδα, που προϋποθέτει διαχωρισμό –με δημοκρατικές διαδικασίες– του τομέα ευθύνης κάθε μέλους της ομάδας, υπευθυνότητα στη διεκπεραίωση του συγκεκριμένου έργου που κάθε μέλος αναλαμβάνει, αλλά και αλληλεπίδραση και συλλογική ανάληψη της ευθύνης για το τελικό αποτέλεσμα. Φροντίζει ακόμη να τονίσει τη λειτουργική σημασία της ανατροφοδότησης-συνδρομής, όπως και της καλοπροαίρετης και τεκμηριωμένης κριτικής στο έργο των άλλων ομάδων για τη βελτίωση και την ολοκλήρωση των εργασιών.

Ο διδάσκων πρέπει να έχει δημιουργήσει πριν από την εφαρμογή του σεναρίου το ιστολόγιο και το Wiki του μαθήματος, στο οποίο θα έχουν πρόσβαση οι μαθητές ανά ομάδες (User ID & Password) και να τους εξοικειώσει στοιχειωδώς στη χρήση του Wiki. Γενικά, ο ρόλος του διδάσκοντος είναι οργανωτικός και εμπνευστικός της μαθητικής πρωτοβουλίας· ωστόσο, αν το κρίνει απαραίτητο, μπορεί να γίνει πιο παρεμβατικός, π.χ. να εξασφαλίσει ότι σε κάθε ομάδα θα υπάρχει ένας τουλάχιστον μαθητής που να χειρίζεται επαρκώς Η/Υ ή να ορίσει ρόλους για κάθε μέλος των ομάδων, για να διευκολύνει τη συνεργασία των μαθητών (πχ. χειριστής Η/Υ,

συντονιστής, αναγνώστης, διαμεσολαβητής, παρουσιαστής), να ορίσει τους κανόνες συνεργατικής παραγωγής λόγου σε περιβάλλον Wiki.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το συγκεκριμένο σενάριο φιλοδοξεί να αποτελέσει μια πολυμορφική διδακτική πρόταση, με την έννοια να μπορεί εύκολα να μετασχηματιστεί από τον διδάσκοντα ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών και την τάξη στην οποία θα εφαρμοστεί. Στην πρώτη φάση του, επιχειρεί την νοηματική προσπέλαση του κειμένου της [Ενότητας 17 Α](#) (ΑΕΓ, Β΄ Γυμνασίου), δίνοντας έμφαση στους ποικίλους τρόπους με τους οποίους μπορούν να αποδοθούν οι επιρρηματικές σχέσεις στον αρχαίο ελληνικό λόγο, η διδασκαλία των οποίων προβλέπεται στο Γ μέρος της ίδιας ενότητας. Στη συνέχεια, παίρνοντας αφορμή από το περιεχόμενο του αρχαίου κείμενου και συνδυάζοντάς το με αποσπάσματα από τους «Ορνιθες» του Αριστοφάνη, επιχειρεί να εισαγάγει τους μαθητές στην παρατήρηση του κόσμου των πουλιών, να τους ευαισθητοποιήσει οικολογικά και να τους μνήσει στη διερεύνηση των ποικίλων συνδηλώσεων και συμβολισμών των πτερωτών μας φίλων στην αρχαιότητα και στη σύγχρονη εποχή, στον μύθο, την παράδοση, την τέχνη και την καθημερινότητά μας. Οι μαθητές καλούνται να συλλέξουν στοιχεία από το φυσικό περιβάλλον του τόπου διαμονής τους και από το εικονικό περιβάλλον του διαδικτύου, να τα επεξεργαστούν συνδυαστικά και συνεργατικά (Wiki) και να αναρτήσουν το τελικό προϊόν της εργασίας τους στο ιστολόγιο του μαθήματος. Το σενάριο μπορεί να λειτουργήσει διαθεματικά εμπλέκοντας και καθηγητές άλλων ειδικοτήτων, όπως φυσικούς,

μαθηματικούς, θεολόγους, μουσικούς, εικαστικούς. Το σενάριο μπορεί, επίσης, να αξιοποιηθεί και στην Γ΄ Γυμνασίου στο πλαίσιο της διδασκαλίας των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη, αφαιρώντας την πρώτη φάση του που αναφέρεται στην προσπέλαση του κειμένου του εγχειριδίου της Β΄ Γυμνασίου. Μπορεί, επίσης, να χρησιμοποιηθεί ως βάση για Περιβαλλοντικό ή Πολιτιστικό Πρόγραμμα.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Το γεγονός ότι στη Β΄ Γυμνασίου οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί διδάσκονται επιγραμματικά δίνει τη δυνατότητα για μια επιλεκτική προσέγγισή τους με βάση το απόσπασμα της «Παράφρασης των "Ιξευτικών" του Διονυσίου» στο σχολικό εγχειρίδιο. Με αφορμή το ενδιαφέρον των αρχαίων για τη φύση, τα χαρακτηριστικά και τις συνήθειες των ζώων, που κληρονομήθηκε σε όλη τη μεταγενέστερη γραμματεία της ελληνιστικής, ρωμαϊκής και βυζαντινής περιόδου, οι μαθητές καλούνται να προβληματιστούν για τον λόγο ύπαρξης τέτοιου τύπου συγγραμμάτων, να συσχετίσουν την παρατήρηση των πουλιών με τις πρακτικές ανάγκες των ανθρώπων (π.χ. τέχνη του κυνηγιού, ανάγκες πρόγνωσης καιρού, προσανατολισμού κλπ.), αλλά και άλλες εσωτερικές ανάγκες και πόθους (πρόγνωση του μέλλοντος, πόθο για ελευθερία, ταξίδι, πτήσεις κλπ.), να εμπλακούν βιωματικά στην παρατήρησή τους και να ευαισθητοποιηθούν οικολογικά.

Στο πλαίσιο αυτό αξιοποιούνται και αποσπάσματα από τους «Ορνίθες» του Αριστοφάνη που αναδεικνύουν τις αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων για τα πουλιά και τη σχέση τους μαζί τους. Παροτρύνονται, έτσι, οι μαθητές να συνδυάσουν δεδομένα της δικής τους εμπειρίας με αντίστοιχα του παρελθόντος και να συνειδητοποιήσουν συνέχειες και ασυνέχειες (ταυτίσεις και αποκλίσεις). Το σενάριο για τον λόγο αυτό θα μπορούσε να εφαρμοστεί και στη Γ΄ Γυμνασίου ανακεφαλαιωτικά στο τέλος της διδασκαλίας των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη. Η δόμησή του, ωστόσο, επιτρέπει, με μικρές μεταβολές, να χρησιμοποιηθεί και

αυτόνομα, ανεξάρτητα αν διδαχθούν ή όχι οι «Όρνιθες», για να πάρουν οι μαθητές της Γ΄ Γυμνασίου μια γεύση από αρχαία κωμωδία, είτε να αποτελέσει τη βάση για Project σε Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Β΄ Φάση) ή Πολιτιστικό Πρόγραμμα (Γ΄ Φάση).

Το διαθεματικό αυτό σενάριο συντάχθηκε στη λογική της ανακαλυπτικής μάθησης και τη θεωρία της ζώνης επικείμενης ανάπτυξης (Vygotsky, 1978), συνδυασμένη με τη θεωρία του Σχεδιασμού (Cope & Kalantzis 2000, Kalantzis & Cope 2008, Kress G. 2000, Kress & van Leeuwen 2001), καθώς οι μαθητές εργαζόμενοι ομαδικά προσπαθούν να συλλέξουν και να αποκωδικοποιήσουν στοιχεία από την παρατήρηση του φυσικού τους περιβάλλοντος και του εικονικού περιβάλλοντος του διαδικτύου, να παραγάγουν και να αναρτήσουν στο διαδίκτυο νέους ψηφιακούς πόρους, ενώ ο διδάσκων τους εμπνέει και επιλύει τα οργανωτικά προβλήματα αυτής της πορείας.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με τη διδακτική αυτή πρόταση επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να έρθουν σε επαφή με τη φύση, να λειτουργήσουν και οι ίδιοι ως παρατηρητές του φτερωτού κόσμου και να αποκτήσουν οικολογική ευαισθησία.
- Να συνειδητοποιήσουν τους πρακτικούς λόγους που οδήγησαν τον άνθρωπο στην παρατήρηση της φύσης, αλλά και τις εσωτερικές ανάγκες-πόθους που με αυτόν τον τρόπο εξέφρασε.
- Να διερευνήσουν τη σημειωτική / συμβολική χρήση του πουλιών στην αρχαία θρησκεία, στους μύθους –αρχαίους και σύγχρονους– και στην καθημερινότητά μας (λόγο, τέχνη, τεχνολογία, θρησκεία).

- Να γνωρίσουν και άλλα έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας που αναφέρονται σε πουλιά, όπως τους «Όρνιθες» του Αριστοφάνη και μύθους του Αισώπου.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να εξοικειωθούν με την κατά κώλα επεξεργασία των αρχαίων κειμένων.
- Να διαπιστώσουν τις ποικίλες μορφές με τις οποίες εμφανίζονται οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί στον αρχαίο ελληνικό λόγο και τις αντιστοιχίες με τη σύγχρονη γλώσσα.
- Να αναζητήσουν τις σημασίες όρων σε ηλεκτρονικά λεξικά, τη μεταφορική και συμβολική τους χρήση και να αποκτήσουν κριτική γλωσσική επίγνωση.
- Να πειραματιστούν με τον τρόπο οργάνωσης του υλικού τους (τη δομή) στις προφορικές εισηγήσεις και τα πολυτροπικά κείμενά τους (παρουσιάσεις, νοητικούς χάρτες), ώστε να είναι εύληπτος, ευχάριστος και αποτελεσματικός επικοινωνιακά ο λόγος τους.

Γραμματισμοί

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να διακρίνουν τις μικρότερες ενότητες νοημάτων (κώλα), να τις συνδυάζουν μεταξύ τους και, με τις απαραίτητες μετακινήσεις φράσεων, να κατανοούν το νοηματικό νήμα του κειμένου.
- Να προσδιορίζουν τις επιρρηματικές σχέσεις και να ερμηνεύουν τη σημασία τους στον αρχαίο ελληνικό λόγο τους.
- Να συσχετίζουν δεδομένα της αρχαίας ελληνικής και της νέας ελληνικής γλώσσας.
- Να αποτιμούν κριτικά –συνδυαστικά και αφαιρετικά– πληροφορίες που αντλούν από κείμενα της αρχαίας γραμματείας, το διαδίκτυο ή άλλες πηγές.

- Να καταγράφουν με ακρίβεια και σαφήνεια όσα παρατηρούν στο περιβάλλον τους.
- Να λειτουργούν οργανωτικά, συντονισμένα και «συναδελφικά» σε περιβάλλοντα συνεργατικής μάθησης (Wiki).
- Να συντάσσουν και να παρουσιάζουν προφορικές εισηγήσεις και πολυτροπικά κείμενα.

Διδακτικές πρακτικές

Με αυτό το σενάριο επιδιώκεται ολιστική προσέγγιση της γνώσης και οι μαθητές / οι μαθήτριες καλούνται:

- Να ανακαλέσουν προγενέστερες γνώσεις, να τις διευρύνουν και να αναπτύξουν νέες.
- Να αυτενεργήσουν και να εμπλακούν στη γνωστική διαδικασία βιωματικά, καθώς καλούνται να λειτουργήσουν ως παρατηρητές στο περιβάλλον τους.
- Να αποκτήσουν δεξιότητες κριτικής αποτίμησης δεδομένων (συνδυαστική και αφαιρετική ικανότητα) και ανάπτυξης κριτικού λόγου.
- Να αποκτήσουν συνεργατικές δεξιότητες, καθώς όλες οι προβλεπόμενες δραστηριότητες είναι ομαδικές.
- Να αναπτύξουν επικοινωνιακές δεξιότητες και να ασκηθούν στη συλλογή πληροφορικών από το κοινωνικό περιβάλλον τους.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Μια «εναλλακτική» πρόταση για μια ανοιξιάτικη «απόδραση» ή/και μαθητική εκδρομή ήταν η αφετηρία για τη σύνταξη του συγκεκριμένου σεναρίου. Η διδασκαλία της 17^{ης} Ενότητας της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας της Β΄ Γυμνασίου συμπίπτει χρονικά με τις πρώτες ηλιόλουστες μέρες και οι μαθητές αφαιρούνται συχνά με όσα συμβαίνουν έξω από το παράθυρο της τάξης παρά προσέχουν τα διαδραματιζόμενα εντός. Αυτή την εξωστρέφεια φιλοδοξεί να συνδυάσει με το

απόσπασμα του αρχαίου κειμένου για τους ερωδιούς το παρόν σενάριο, καθώς καλεί τους μαθητές, αφού ερευνήσουν τη σχέση των αρχαίων με τον φτερωτό κόσμο (μύθο, θρησκεία, τέχνη, καθημερινότητα), να γίνουν παρατηρητές πουλιών στο σπίτι, το σχολείο, το πάρκο, την ευρύτερη περιοχή ή έναν κοντινό βιότοπο, να συστηματοποιήσουν τις γνώσεις τους, να συντάξουν έναν χάρτη πουλιών της περιοχής τους, να εκφραστούν καλλιτεχνικά και να ευαισθητοποιηθούν οικολογικά.

Η συστηματική χρησιμοποίηση αποσπασμάτων από την κωμωδία του Αριστοφάνη «Όρνιθες», αφιερωμένης στα πουλιά, δίνει, εκτός από ευτράπελη διάθεση, την επιπλέον δυνατότητα να αποτελέσει το παρόν σενάριο και μια εναλλακτική πρόταση διδασκαλίας και για την Γ΄ Γυμνασίου.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Στους γενικούς στόχους του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας στη Β΄ Γυμνασίου, όπως ορίζονται στο Πρόγραμμα Σπουδών ([ΔΕΠΠΣ - ΑΠΣ σελ. 78-79](#)), εντάσσονται και στόχοι της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης. Αξιοποιούνται επίσης οι «Διδακτικές Οδηγίες» της οικείας ενότητας (17) στο [Βιβλίο του Εκπαιδευτικού, σελ. 103](#). Στις οδηγίες για τη διδασκαλία της κωμωδίας του Αριστοφάνη «Όρνιθες» προτείνεται ένα παρόμοιο διαθεματικό σχέδιο εργασίας με τίτλο «Άνθρωπος και φύση. Η συμβίωση των ανθρώπων με τα πουλιά» ([ΔΕΠΠΣ - ΑΠΣ σελ. 92](#)).

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στο πλαίσιο του σεναρίου οι μαθητές αναπτύσσουν τις ψηφιακές τους δεξιότητες: αξιοποιούν ανοικτά ψηφιακά περιβάλλοντα (ηλεκτρονικά λεξικά και ιστοσελίδες του διαδικτύου) για να αναζητήσουν, να συγκρίνουν και να αξιολογήσουν ποικίλο υλικό σχετικό με τα ζητούμενα του σεναρίου. Χρησιμοποιούν λογισμικά της επιλογής τους για την παραγωγή πολυτροπικών κειμένων, λιστών και στατιστικών πινάκων (Word, PowerPoint, Excel, νοητικοί χάρτες). Συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν στο πλαίσιο του Wiki του μαθήματος για τη συλλογή, τον σχολιασμό και την τελική

συνδιαμόρφωση των εργασιών τους, τις οποίες αναρτούν στο ιστολόγιο του μαθήματος.

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα Β΄ Γυμνασίου:

-Ενότητα 14^η: [Απρόσκλητοι βοηθοί](#)

-Ενότητα 17^η: [Το πάθημα των ερωδιών](#)

-[Βιβλίο Εκπαιδευτικού](#)

Δραματική Ποίηση – [Αριστοφάνης, «Ορνιθες»](#) Γ΄ Γυμνασίου.

Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου – Κεφ. ΙΓ:

[Εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί](#)

Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Ομήρου, [«Ιλιάδος Μ»](#), 199-243. ⁴1970 [¹1922]. Στο «Ομήρου *Ιλιάς*». Μτφρ. Ι. Πολυλάς. Αθήνα: Γ. Ι. Βασιλείου [«Μικρός Απόπλους»: Κείμενα σε ηλεκτρονική μορφή – Υπεύθ. Άγγ. Περδικούρης].

Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα – Νεοελληνική Λογοτεχνία: [Ανεμόσκαλα](#) [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα - Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας].

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Βίντεο

[Early flight](#), διάρκειας 1΄36΄΄ [πηγή: YouTube]

[Man's Early Flight Attempts](#), διάρκειας 4΄23΄΄ [πηγή: YouTube].

Ιστοσελίδες

[Ελληνική Βικιπαίδεια: Ερωδιίδα](#) [Ελεύθερη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια].

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία [Περιβαλλοντική μη κερδοσκοπική οργάνωση με αντικείμενο την προστασία των άγριων πουλιών και των βιοτόπων τους στην Ελλάδα]:

-[Εθελοντική καταγραφή των πουλιών της Θεσσαλονίκης](#)

-[Μεθοδολογία](#)

-[Πρόγραμμα παρακολούθησης κοινών ειδών πουλιών στην Ελλάδα](#) (HCBM).

[Ελληνικό Βικιλεξικό](#) [Ελεύθερο Διαδικτυακό Λεξικό]

[Ερμηνευτική προσέγγιση της θήρας εν έτει...1876](#), περ. «Κυνηγέσια και Κυνοφιλία», τεύχος 476, Νοέμβριος 2001.

[«Θεογονία, Ονομάτων επίσκευς»](#) [Για τη μελέτη του αρχαίου κόσμου και των μύθων – Υπεύθ. Μ. Κωνσταντόπουλος].

[Μαντική στην αρχαιότητα](#) [πηγή: 5^ο ΓΕΛ Σερρών – Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο].

[Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας](#) των Liddell, H.- Scott, R. 1901-1904 [1897].

τ. I - IV. Μτφρ. Ξ. Μόσχος - Μ. Κωνσταντινίδης. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

[πηγή: Πανεπιστήμιο Αιγαίου – Τμήμα Μαθηματικών: Εργαστήριο Υπολογιστικών Μαθηματικών, Μαθηματικού Λογισμικού και Ψηφιακής Τυπογραφίας].

[Ξόβεργα και φτερωτοί μεζέδες](#) [πηγή: Ιστολόγιο της Αγγ. Συρρή- Στεφανίδου]

[Προγνωστικά του καιρού](#), 29/04/2012 [πηγή: «Φτιάχνω» - Ιστολόγιο]

[Προλήψεις και δεισιδαιμονίες](#) [πηγή: “Kedares” – Επίσημη ιστοσελίδα των Κεδάρων Κύπρου].

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]:

-[Ηλεκτρονικά λεξικά](#)

-[Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#)

[Πώς τα πουλιά γίνονται... μετεωρολόγοι](#) [πηγή: “Physicsgg – Φυσικοί και Φυσική από το Διαδίκτυο (ιστολόγιο). Το άρθρο είναι αναδημοσίευση από την εφημερίδα «Τα Νέα», 17/12/2011].

[«Στίχοι»](#) [Στίχοι, ποιήματα, μεταφράσεις]

[Text2MindMap](#) [Ελεύθερο λογισμικό κατασκευής εννοιολογικών χαρτών]

[Theoi Greek Mythology](#) [Exploring Mythology in Classical Literature & Art]:

-[Fabulous creatures](#)

-[Gods and Goddesses](#)

-[Heroes](#)

Τσουνής, Γρ. [«Πουλιά και καιρικά φαινόμενα»](#), [«Τα πουλιά στον μύθο»](#) [πηγή: “Greenapple” - Ηλεκτρ. Περιοδικό για τις Επιστήμες, το Περιβάλλον, τον Πολιτισμό].

[Wikispaces Classroom](#) [Συνεργατικό περιβάλλον μάθησης].

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Το παρόν σενάριο αρθρώνεται σε τρεις διδακτικές φάσεις, η δεύτερη από τις φάσεις, η δεύτερη από τις οποίες εξελίσσεται παράλληλα με τις άλλες δύο:

Α΄ Φάση

Νοηματική προσπέλαση της Ενότητας 17Α: [«Το πάθημα των ερωδιών»](#)

1 διδακτική ώρα στη σχολική αίθουσα με χρήση διαδραστικού πίνακα

Ο διδάσκων προβάλλει στον διαδραστικό πίνακα το κείμενο της ενότητας 17 Α χωρισμένο κατά κώλα ([Φύλλο Εργασίας Α1](#)) και ζητά από τους μαθητές να προσδιορίσουν/ενοποιήσουν και να αναγνώσουν τις κύριες προτάσεις. Κατόπιν με ερωτήσεις οι μαθητές οδηγούνται να νοηματοδοτήσουν το κείμενο και να αναδείξουν τις επιρρηματικές σχέσεις αρχικά των δευτερευουσών προτάσεων και μετά των μετοχών και τέλος των εμπρόθετων προσδιορισμών. Οι ερωτήσεις του Φύλλου Εργασίας μπορεί να απευθύνονται στο σύνολο της τάξης ή να επιμεριστούν σε

αντίστοιχες ομάδες, κατά την κρίση του διδάσκοντος. Η διαπραγμάτευση γίνεται προφορικά και η πορεία καταγράφεται στον διαδραστικό πίνακα.

Η απόδοση του νοήματος του κειμένου αποτελεί μέτρο αξιολόγησης της όλης διαδικασίας από τον διδάσκοντα. Επίσης, μπορεί, αν υπάρχει χρόνος, να ζητήσει από τους μαθητές να συνθέσουν μια μικρή ιστορία χρησιμοποιώντας όσο το δυνατόν περισσότερες αρχαίες προθέσεις. Αυτό θα μπορούσε να δοθεί και ως άσκηση στο σπίτι.

Β' Φάση

Παρατηρητήριο πουλιών

Η φάση αυτή λειτουργεί: α) Παραπληρωματικά της Γ' Φάσης και β) Επιλογικά του σεναρίου.

Εισαγωγική δραστηριότητα:

1 διδακτική ώρα στο εργαστήριο πληροφορικής και 1 ώρα στην αίθουσα του τμήματος

Η εισαγωγική δραστηριότητα της Β' Φάσης μπορεί εναλλακτικά να προηγηθεί της Α' Φάσης, της διδασκαλίας, δηλαδή, του αποσπάσματος της Ενότητας 17Α του σχολικού εγχειριδίου, λειτουργώντας ως αφορμή ή να έπεται της νοηματικής προσέγγισής της.

Ο διδάσκων μπορεί να ρωτήσει τους μαθητές αν έχουν δει ερωδιούς ή και τι άλλα πουλιά έχουν δει και πού. Τους προτείνει να γίνουν παρατηρητές πουλιών στον περιβάλλοντα χώρο τους ή την ευρύτερη περιοχή (ανάλογα αν το σχολείο βρίσκεται ή όχι σε αστικό περιβάλλον). Για να αποκτήσουν μια έμμεση εμπειρία «παρατήρησης πουλιών», οι μαθητές χωρίζονται σε πέντε ομάδες και επισκέπτονται την ιστοσελίδα της [Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας](#). Κατόπιν, στον διαδραστικό πίνακα της τάξης συνδιαμορφώνουν το «πρωτόκολλο» παρατήρησης πουλιών στην περιοχή τους. Οι ομάδες παρατηρούν τα πουλιά της περιοχής τους (για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η διδασκαλία της ενότητας και η Γ' Φάση του σεναρίου) και τα δεδομένα της παρατήρησής τους καταχωρίζονται σε ένα πίνακα του Excel που βρίσκεται στο Wiki

του μαθήματος. Οι μαθητές παροτρύνονται να εμπλέξουν στην όλη δραστηριότητα και ανθρώπους του περιβάλλοντός τους και να ζητήσουν τη συνδρομή μεγαλύτερων –κατά προτίμηση των γονιών και των παππούδων τους– στην αναγνώριση των πουλιών, προκαλώντας έτσι σε μια γόνιμη αλληλεπίδραση και μεταφορά εμπειρίας. Η συνδρομή αυτή των μεγαλύτερων επεκτείνεται και στη διάρκεια του σχολιασμού των εργασιών της Γ΄ Φάσης (βλ. πιο κάτω), γιατί μπορούν οι μαθητές να αντλήσουν από την εμπειρία τους πολύτιμο υλικό.

Γ΄ Φάση

Ο φτερωτός κόσμος

2 διδακτικές ώρες στο εργαστήριο Πληροφορικής και 1 στη σχολική αίθουσα με διαδραστικό πίνακα

Σε ένα συνεχόμενο διδακτικό δίωρο, οι μαθητές χωρισμένοι σε πέντε ομάδες, ίδιες ή διαφοροποιημένες από αυτές της Β΄ Φάσης, αναλαμβάνουν να αξιοποιήσουν υλικό του διαδικτύου και να εμβαθύνουν στη σχέση των ανθρώπων με τα πουλιά:

[Φύλλο Εργασίας Γ1](#) – Τα πουλιά και οι ιξευτές τους, παλαιοί και σύγχρονοι.

[Φύλλο Εργασίας Γ2](#) – Τα πουλιά στον μύθο. (Α. [Ανθρωποι-πουλιά](#) Β. [Πουλιά και Θεοί.](#))

[Φύλλο Εργασίας Γ3](#) – Πουλιά και προβλέψεις. (Α. [Πουλιά-μετεωρολόγοι](#) Β. [Πουλιά –οιωνοί.](#))

[Φύλλο Εργασίας Γ4](#) – Τα πουλιά στην καθημερινότητά μας. (Α. [Πουλιά στον καθημερινό μας λόγο](#) Β. [Πουλιά στην τέχνη.](#))

[Φύλλο Εργασίας Γ5](#) – «Σαν τα πουλιά» (Α. [Ίκαροι του μύθου](#) Β. [Σύγχρονοι Ίκαροι.](#))

Τις εργασίες τους, αφού τις παρουσιάσουν στην ολομέλεια, τις ανεβάζουν στο Wiki του μαθήματος και τα μέλη των άλλων ομάδων αναλαμβάνουν την υποχρέωση (μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα) να σχολιάσουν και να συνδράμουν με πρόσθετο υλικό στην τελική διαμόρφωσή τους, με τελικό στόχο να ανεβούν στο ιστολόγιο του μαθήματος. Για τον λόγο αυτό τους ζητείται να αξιοποιήσουν και την

εμπειρία των μεγαλύτερων του περιβάλλοντός τους (γονιών, παππούδων κλπ.) σε θέματα που σχετίζονται με το κυνήγι, τις πρακτικές και τις νοοτροπίες κυνηγών (Γ1), με φτερωτά όντα (Γ2), με λαϊκή μετεωρολογία και προλήψεις σχετικές με τα πουλιά (Γ3), με παροιμιώδεις/μεταφορικές εκφράσεις σχετικά με τα πουλιά (Γ4) και με ιπτάμενους (Γ5). Μπορούν, έτσι, οι εργασίες των ομάδων να εμπλουτιστούν με πληροφορίες από το κοινωνικό περιβάλλον των μαθητών. Αναμένεται να συνταχθούν κατάλογοι με αντίστοιχο υλικό που μπορούν να αξιοποιήσουν οι μαθητές για τις εργασίες τους ή και να αναρτηθούν αυτούσιοι.

Αν υπάρχει χρόνος, μπορούν οι μαθητές να παρουσιάσουν δραματοποιημένα τα αποσπάσματα από τους «Ορνιθες» του Αριστοφάνη που υπάρχουν στα Φύλλα Εργασίας τους. Η δραματοποίηση θα μπορούσε, επίσης, να συνδυαστεί με την επιλογική δραστηριότητα του σεναρίου (βλ. πιο κάτω).

Αξιολόγηση

Κατά την παρουσίαση των εργασιών των ομάδων ο διδάσκων μπορεί να απευθύνει στο σύνολο της τάξης ερωτήματα αξιολογικά της αντιληπτικής και συνδυαστικής λειτουργίας των μαθητών, όπως:

Οι θεοί μεταμόρφωναν τους ανθρώπους σε πουλιά, για να τους δώσουν την ικανότητα να μετακινούνται με ελευθερία στον εναέριο χώρο (πτητική ικανότητα - κατάκτηση των αιθέρων).

Υπάρχει κάποιος κοινός παρονομαστής στον μύθο για τους ερωδιούς και τον Ποσειδώνα του αποσπάσματος του σχολικού εγχειριδίου με τους μύθους μεταμόρφωσης των ανθρώπων σε πουλιά;

Πώς παρουσιάζονται να μετακινούνται οι θεοί; Να ανακαλέσετε αντίστοιχες σκηνές από την «Ιλιάδα».

Ποια σχέση έχει η παρατήρηση των πουλιών με τις πρακτικές ανάγκες των ανθρώπων (π.χ. τέχνη του κυνηγιού, ανάγκες πρόγνωσης καιρού, προσανατολισμού

κλπ.), αλλά και με άλλες εσωτερικές ανάγκες και πόθους (πρόγνωση του μέλλοντος, πόθο για ελευθερία, ταξίδι, πτήσεις κλπ.);

Η ουσιαστικότερη αξιολόγηση, όμως, θα γίνει με βάση τη συνεργατική διάθεση που θα επιδείξουν οι μαθητές προσθέτοντας στοιχεία στις εργασίες των άλλων ομάδων στο Wiki του μαθήματος.

Οι μαθητές αξιολογούν, επίσης, τις εργασίες των συμμαθητών τους με κριτήρια την πληρότητα, τη συγκρότηση και το ευπαρουσίαστο του αποτελέσματος.

Επιλογικά της Β΄ Φάσης και όλου του σεναρίου

1-2 ώρες στο εργαστήριο Πληροφορικής

Οι ομάδες της Β΄ Φάσης αναλαμβάνουν να επεξεργαστούν τα δεδομένα της παρατήρησης πουλιών και να συντάξουν έναν νοητικό χάρτη με συγκεκριμένο πεδίο ευθύνης η κάθε ομάδα: 1) Τα είδη και τα ονόματα των πουλιών που παρατήρησαν στους υπό παρατήρηση χώρους 2) Να επισυνάψουν αντίστοιχο οπτικό υλικό 3) Να επισυνάψουν αντίστοιχες πληροφορίες 4) Να επισυνάψουν στοιχεία για τον πληθυσμό τους (συχνότητα παρατήρησης) 5) Να επισυνάψουν σχετικές με αυτά τα πουλιά μεταφορικές εκφράσεις ή συμβολισμούς. Αν εξασφαλιστεί η συνεργασία και του καθηγητή Μαθηματικών, μπορούν τα παιδιά να επεξεργαστούν συστηματικότερα τα δεδομένα της παρατήρησής τους και να συντάξουν στατιστικούς πίνακες. Σε αντίθετη περίπτωση, ανάλογα με τις δυνατότητες της τάξης διαμορφώνονται και οι απαιτήσεις του διδάσκοντος. Ο χάρτης πουλιών δημοσιεύεται στο ιστολόγιο της τάξης.

Εναλλακτικά ή συμπληρωματικά, το τελικό ζητούμενο όχι μόνο της Β΄ Φάσης αλλά και όλου του σεναρίου θα μπορούσε να είναι και μια πολυτροπική αφήγηση σχετική με την όλη δραστηριότητα ή μια ιστορία για τα πουλιά. Τα παιδιά θα μπορούσαν να συνθέσουν ανάλογα με τις δεξιότητές τους μια έμμετρη ή μια μουσική ιστορία που θα εικονογραφήσουν. Σε κάθε περίπτωση, αυτό συναποφασίζεται από τον διδάσκοντα και τους μαθητές. Ιδανική θα ήταν η συνδρομή και των καθηγητών

Μουσικής και Εικαστικών. Εδώ θα μπορούσε να ενταχθεί και η παρουσίαση της δραματοποίησης των αποσπασμάτων των «Ορνίθων».

Οι τελικές εργασίες παρουσιάζονται στην τάξη (αν υπάρχει διαθέσιμος χρόνος) ή αναρτώνται στο ιστολόγιο του μαθήματος.

Σε αυτή τη φάση, αξιολογείται η συνέπεια, η διάθεση συμμετοχής και η ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών και όχι τόσο η αποτελεσματικότητα της παρατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και της επεξεργασίας των δεδομένων. Βέβαια, η τεκμηρίωση και η δημιουργικότητα / πρωτοτυπία αναγνωρίζεται τόσο από τους μαθητές όσο και από τον διδάσκοντα.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α' Φάση

Κοινό Φύλλο Εργασίας Α1

Παράφρασις τῶν τοῦ Διονυσίου Ἰξευτικῶν 2.9

Κ*   **Δ***   **Μ***

Φίλτατοι δ' εἰσὶν οἱ ἔρωδιοί τοις ἀνθρώποις

καὶ προσημαίνουσιν εὐδίαν τε καὶ χειμῶνα,

ΠΩΣ:

μάλιστα πρὸς ἐκεῖνο τό μέρος,

ὄθεν ἄν μέλλῃ σφοδρότατος ἄνεμος πνεῖν,

ἐπί τοις στήθεσι τὰς κεφαλὰς κατακλίνοντες.

Ναύτης γοῦν οὐκ ἄν ποτε ἐκὼν ἔρωδιὸν ἀποκτείνειεν,

ΓΙΑΤΙ:

ἐπειδὴ πιστεύονται τοῖς ἀλιεῦσιν ἐν τῇ θαλάττῃ σημαίνειν,

ὅποσα τοῖς θηραταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἰέρακες (σημαίνουσι).

Φασὶ δ' αὐτούς,

καὶ ἥνικα μία τροφή πᾶσιν ἦν τοῖς ὀρνέοις,

πρώτους βορὰν ἐκ τῶν ὑδάτων εὐρέειν,

καὶ παρ' αὐτῶν τοὺς λοιπούς πάντα ἐκδιδαχθῆναι·

ἐπὶ δέ τῇ τέχνῃ μεγαλαυχῆσαντας

καί οὐδ' αὐτόν **εἰπόντας** ὑπὲρ νήξεως ἐρίζειν
δύνασθαι σφισι τόν Ποσειδῶνα

τήν ἐπιστήμην ἀποβαλεῖν

ΓΙΑΤΙ:

τοῦ θεοῦ **μηνίσαντος**.

Κ*: κύριες προτάσεις   **Δ*:** δευτερεύουσες προτάσεις   **Μ*:** μετοχές

Δραστηριότητες

1. Να απαντήσετε στα κόκκινα υπογραμμισμένα ερωτήματα χρησιμοποιώντας φράσεις του αρχαίου κειμένου. Να προσδιορίσετε τη μορφή και το είδος των επιρρηματικών προσδιορισμών που χρησιμοποιείτε στις απαντήσεις σας.
2. Να υπογραμμίσετε τους εμπρόθετους επιρρηματικούς προσδιορισμούς του κειμένου και να προσδιορίσετε την πτώση με την οποία συντάσσονται, τη σημασία τους και τους ρηματικούς τύπους από τους οποίους εξαρτώνται. Ποιες από αυτές τις προθέσεις χρησιμοποιούνται και σήμερα;
3. Με ποιους τρόπους αποδίδονται οι επιρρηματικές σχέσεις στο συγκεκριμένο αρχαίο κείμενο; Υπάρχει αντιστοιχία με τη σύγχρονη γλώσσα;
4. Να προσπαθήσετε να αποδώσετε το νόημα του κειμένου.

Β' Φάση

Κοινό Φύλλο Εργασίας Β1

Α. Στην κωμωδία του Αριστοφάνη «Όρνιθες» δύο Αθηναίοι, ο Πεισέταιρος και ο Ευελπίδης, εγκαταλείπουν την Αθήνα και πάνε να ζήσουν κοντά στα πουλιά. Ο Πεισέταιρος πείθει πρώτα τον τσαλαπετεινό και μετά τα άλλα πουλιά να ιδρύσουν μια πόλη, τη Νεφελοκοκκυγία, μεταξύ θεών και ανθρώπων, για να τους εξουσιάσουν όλους.

- Να αναζητήσετε [την εισόρμηση του Χορού των πουλιών](#) στην Πάροδο της κωμωδίας (στ. 324-340) και να σημειώσετε τα ονόματα των πουλιών που αναφέρονται. Ποια από αυτά γνωρίζετε;

Β. Ενημερωθείτε για τις δράσεις της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας για τα πουλιά:

- [Πρόγραμμα παρακολούθησης κοινών ειδών πουλιών στην Ελλάδα](#) (HCBM) και ειδικότερα για τη [μεθοδολογία](#) της παρακολούθησης.
- [Εθελοντική καταγραφή των πουλιών της Θεσσαλονίκης](#).

Να κρατήσετε σημειώσεις σχετικά με τη μεθοδολογία παρατήρησης πουλιών: ποια είναι η καλύτερη ώρα, τι στοιχεία προσέχουμε και σημειώνουμε, άλλες παρατηρήσεις. Να προβληματιστείτε για την επιλογή των στοιχείων που πρέπει, κατά τη γνώμη σας, να έχουν υπόψη τους οι παρατηρητές-συμμαθητές σας. Τέλος, να διαμορφώσετε στον διαδραστικό πίνακα της τάξης ένα υπολογιστικό φύλλο (Excel), όπου θα διατυπώνονται κατά στήλες τα κριτήρια παρατήρησης. Αυτό το υπολογιστικό φύλλο θα αναρτηθεί στο Wiki του μαθήματος και εκεί θα συμπληρώνετε τα δεδομένα της παρατήρησης πουλιών στο περιβάλλον σας.

Τελική αποστολή σας να συντάξετε έναν νοητικό χάρτη με τα πουλιά της περιοχής σας.

Εναλλακτικά ή συμπληρωματικά: να συντάξετε μια πολυτροπική αφήγηση σχετική με την όλη δραστηριότητα ή μια ιστορία σχετική με τα πουλιά. Αυτό, όμως, θα συνεχιστεί μετά την ολοκλήρωση και της Γ΄ Φάσης.

Γ' Φάση

Φύλλο Εργασίας Γ1 – Τα πουλιά και οι ιξευτές τους

A. Να συμβουλευτείτε την εισαγωγή του κειμένου [της Ενότητας 17](#) και να σημειώσετε σε ένα έγγραφο του Word:

- Ποια έργα και με ποιο περιεχόμενο αποδίδονται στον Διονύσιο;
- Ποια στοιχεία αποδεικνύουν τη θετική αποδοχή των έργων του;
- Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, τα έργα αυτά γνώρισαν τέτοια θερμή αποδοχή; Θυμηθείτε αντίστοιχο έργο του Κλαύδιου Αιλιανού στην [Ενότητα 14](#) του σχολικού εγχειριδίου.

B. Να διαβάσετε τους [στίχους 341-365 της Παρόδου](#) της κωμωδίας του Αριστοφάνη «Ορνιθες».

- Γιατί τα πουλιά όταν πληροφορούνται από τον Τσαλαπετεινό την άφιξη των δύο Αθηναίων νιώθουν προδομένα;

Γ. Το απόσπασμα του σχολικού εγχειριδίου προέρχεται από την «Παράφραση των «Ιξευτικών» του Διονυσίου». Να αναζητήσετε τον όρο «ιξός»:

- Στα [ηλεκτρονικά λεξικά](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα, να επιλέξετε την [Παράλληλη αναζήτηση](#) και να τσεκάρετε το πλαίσιο *Αναζήτηση και στο σώμα των λημμάτων*. Να βάλετε στο καλάθι όλες τις σχετικές λέξεις.
- Στο [Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας](#) των Liddell- Scott.
- Στο [Βικιλεξικό](#).

Στο ίδιο έγγραφο του Word να διαμορφώσετε **τον ορισμό** του όρου «ιξός» και να καταγράψετε **ομόρριζες** λέξεις καθώς και **συνώνυμά** του. Τι σημαίνει ο όρος «ιξευτικά»; Υπάρχει συνάφεια ανάμεσα στο περιεχόμενο του όρου και στο περιεχόμενο του αποσπάσματος του βιβλίου σας; Σε τι συμπεράσματα καταλήγετε για τη σχέση ανθρώπου και φύσης που προβάλλεται στο κείμενο; Τι ωθούσε τους ανθρώπους να παρατηρήσουν τη συμπεριφορά των άλλων έμβιων όντων, εν προκειμένω των πουλιών;

Δ. Σύγχρονοι ιξευτές...

Να συμβουλευτείτε τις παρακάτω ιστοσελίδες ή να κάνετε ελεύθερη αναζήτηση στο διαδίκτυο για τα ζόβεργα:

- [Ερμηνευτική προσέγγιση της θήρας εν έτει...1876](#)
- [Ξόβεργα και φτερωτοί μεζέδες](#)

Να δημιουργήσετε ένα πολυτροπικό κείμενο για την **εναέρια θήρα στις μέρες μας**. Να εκμεταλλευτείτε την προσωπική σας εμπειρία. Να συμπεριλάβετε στο κείμενό σας και όλες τις σχετικές με τα «Ιξευτικά» πληροφορίες που σημειώσατε και την προσωπική σας τοποθέτηση για τους σύγχρονους «ιξευτές». Να αναρτήσετε την εργασία σας στο Wiki του μαθήματος.

Συνέχεια στο σπίτι: Αφού δείτε τις εργασίες και των ομάδων, που αναρτήθηκαν στο Wiki, και κάνετε μια μικρή έρευνα απευθυνόμενοι και σε άτομα του περιβάλλοντός σας, να εμπλουτίσετε τις εργασίες των άλλων ομάδων με επιπρόσθετα στοιχεία. Μπορείτε να κάνετε το ίδιο και στη δική σας εργασία.

Αν θέλετε, μπορείτε να προετοιμάσετε μια δραματοποίηση του αποσπάσματος των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη.

Φύλλο Εργασίας Γ2 – Τα πουλιά στον μύθο

A. Άνθρωποι – πουλιά.

Να αναζητήσετε από την κωμωδία του Αριστοφάνη «Ορνίθες» τους στίχους [73-85](#) και [100-110](#), όπου δύο Αθηναίοι, ο Πεισέταιρος και ο Ευελπίδης, αφήνοντας πίσω την Αθήνα πηγαίνουν στον χώρο των πουλιών αναζητώντας τον Τσαλαπετεινό και συζητούν με τον Υπηρέτη του και τον ίδιο. Ποιος είναι τελικά ο Τσαλαπετεινός;

Κάποιοι άνθρωποι στην αρχαία ελληνική μυθολογία μεταμορφώνονται από τους θεούς σε πουλιά. Να αναζητήσετε τέτοιες περιπτώσεις μυθικών μεταμορφώσεων. Μπορείτε να αναζητήσετε υλικό με ελεύθερη πλοήγηση στο διαδίκτυο ή να αξιοποιήσετε τις παρακάτω ιστοσελίδες:

- Να εντοπίσετε στην ιστοσελίδα [«Θεογονία»](#) στην επιλογή [Μεταμορφώσεις](#) ανθρώπους που μεταμορφώθηκαν σε πουλιά.
- Να συμβουλευτείτε, επίσης, το άρθρο του Γρηγόρη Τσούνη [«Τα πουλιά στον μύθο»](#).
- Να αναζητήσετε τα ονόματα μυθικών ηρώων που μεταμορφώθηκαν σε πουλιά στη Βικιπαίδεια (π.χ. Τηρέας, Πρόκνη και Φιλομήλα, Νιόβη, Αλκυόνη...).

Για ποιους λόγους μεταμόρφωναν οι θεοί τους ανθρώπους σε πουλιά; Πώς δημιουργήθηκαν, κατά τη γνώμη σας, οι μύθοι αυτοί;

B. Πουλιά και Θεοί.

Να διαβάσετε [τους στίχους 546-553](#) των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη. Σε τι συμπέρασμα καταλήγετε για τη σχέση των θεών με τα πουλιά στην αρχαία ελληνική μυθολογία;

Υπάρχουν, επίσης, φτερωτές απεικονίσεις θεών και άλλων μυθικών όντων. Δείτε και [τους στίχους 734-742 της Παράβασης](#) των «Ορνίθων». Τι δηλώνουν, κατά τη γνώμη σας, αυτές οι απεικονίσεις;

- Μπορείτε να περιηγηθείτε στην ιστοσελίδα [Theoi Greek Mythology](#) στις ενότητες [Gods and Goddesses](#), [Heroes](#) και [Fabulous creatures](#), να συλλέξετε

πληροφορίες και οπτικό υλικό για τα πουλιά ως σύμβολα θεών και άλλα μυθικά φτερωτά όντα.

Να αξιοποιήσετε το υλικό που συλλέξατε και να δημιουργήσετε ένα πολυτροπικό κείμενο/παρουσίαση για τα «**Πουλιά στον μύθο**»: α) άνθρωποι-πουλιά, β) πουλιά-σύμβολα θεών, γ) φτερωτές απεικονίσεις θεών και άλλα φτερωτά μυθικά όντα. Να αναρτήσετε την εργασία σας στο Wiki του μαθήματος.

Συνέχεια στο σπίτι: Αφού δείτε τις εργασίες και των ομάδων, που αναρτήθηκαν στο Wiki, και κάνετε μια μικρή έρευνα απευθυνόμενοι και σε άτομα του περιβάλλοντός σας, να εμπλουτίσετε τις εργασίες των άλλων ομάδων με επιρόσθετα στοιχεία. Μπορείτε να κάνετε το ίδιο και στη δική σας εργασία.

Αν θέλετε, μπορείτε να προετοιμάσετε μια δραματοποίηση του αποσπάσματος των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη.

Φύλλο Εργασίας Γ3 – Πουλιά και προβλέψεις

Α. Πουλιά-μετεωρολόγοι

Στο απόσπασμα του σχολικού εγχειριδίου από την «Παράφραση των “Ιξευτικών” του Διονυσίου», η παρατήρηση της συμπεριφοράς των ερωδιών συνδέεται με την πρόγνωση του καιρού. Αντίστοιχες μετεωρολογικές παρατηρήσεις περιλαμβάνονται και σε έργα άλλων αρχαίων συγγραφέων. Και σήμερα υπάρχουν άνθρωποι, κυρίως στην ύπαιθρο, που «διαβάζουν» στη συμπεριφορά των πουλιών καιρικές μεταβολές.

Να διαβάσετε [τους στίχους 749-764 στην Παράβαση](#) των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη και να σημειώσετε τις σχετικές πληροφορίες που δίνει ο Χορός των πουλιών για τις ικανότητές του. Μπορείτε, επίσης, να αντλήσετε πληροφορίες από τις παρακάτω ιστοσελίδες:

- [Πώς τα πουλιά γίνονται... μετεωρολόγοι](#)
- [Πουλιά και καιρικά φαινόμενα](#)
- [Προγνωστικά του καιρού](#)

Β. Πουλιά-οιωνοί

Με τι άλλου είδους προγνώσεις συνδέονται τα πουλιά στην αρχαία θρησκεία; Να αξιοποιήσετε τις πληροφορίες που υπάρχουν [στους στίχους 749-764](#) των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη. Ακόμη και σήμερα, όμως, ίσως ακούγονται σχετικές αντιλήψεις για πουλιά οιωνούς.

- Να αναζητήσετε στο [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα τον όρο «οιωνός» και να σημειώσετε την κυριολεκτική και τη μεταφορική σημασία του.
- Να αναζητήσετε [τους στίχους Μ 199-243 της «Ιλιάδας»](#) που καταλήγουν στην περίφημη φράση «εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης» και να περιγράψετε με δύο λόγια το περιστατικό.
- Να συμβουλευτείτε την εργασία [Μαντική στην αρχαιότητα](#), ειδικότερα την οιωνοσκοπία.

- Να αναζητήσετε λαϊκές/παραδοσιακές αντιλήψεις για πουλιά-οιονούς, [Προλήψεις και δεισιδαιμονίες](#).

Να αξιοποιήσετε το υλικό που συλλέξατε και να δημιουργήσετε ένα πολυτροπικό κείμενο / παρουσίαση με θέμα «**Πουλιά και προβλέψεις... του καιρού και του μέλλοντος**». Να αναρτήσετε την εργασία σας στο Wiki του μαθήματος.

Συνέχεια στο σπίτι: Αφού δείτε τις εργασίες και των ομάδων, που αναρτήθηκαν στο Wiki, και κάνετε μια μικρή έρευνα απευθυνόμενοι και σε άτομα του περιβάλλοντός σας, να εμπλουτίσετε τις εργασίες των άλλων ομάδων με επιπρόσθετα στοιχεία. Μπορείτε να κάνετε το ίδιο και στη δική σας εργασία.

Αν θέλετε, μπορείτε να προετοιμάσετε μια δραματοποίηση του αποσπάσματος των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη.

Φύλλο Εργασίας Γ4 – Τα πουλιά στην καθημερινότητά μας

A. Πουλιά στον καθημερινό μας λόγο

Η σχέση των ανθρώπων με τα πουλιά δεν περιορίζεται απλώς στην παρατήρησή τους.

Τα πουλιά χρησιμοποιούνταν συχνά στον καθημερινό μας λόγο.

Διαβάστε τι λέει ο Κήρυκας στον Πεισέταιρο [στους στίχους 1228-1360 της Ιαμβικής Σκηνής II](#) στους «Ορνιθες» του Αριστοφάνη για την *ορνιθομανία*...

- Τι πιστεύετε ότι συμβολίζουν **γενικά** τα πουλιά για τους ανθρώπους;
- Ποιες συμπεριφορές χαρακτηρίζουμε και ποιους τύπους ανθρώπων περιγράφουμε χρησιμοποιώντας **ειδικότερα** ονόματα πουλιών;
- Να αναζητήσετε αυτά τα ονόματα πουλιών στο [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#) και να καταγράψετε τη συμβολική και τη μεταφορική χρήση τους.
- Να αναζητήσετε μεταφορικές εκφράσεις που έχουν σχέση με τα πουλιά.
- Να αναζητήσετε εκφράσεις τρυφερότητας που έχουν σχέση με πουλιά.

B. Πουλιά στην τέχνη

Να αναζητήσετε ποιήματα που αναφέρονται σε πουλιά.

- Μπορείτε να αξιοποιήσετε την [Ανεμόσκαλα](#) του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας γράφοντας στο πλαίσιο αναζήτησης ονόματα πουλιών.

Να αναζητήσετε τραγούδια, δημοτικά και έντεχνα, που αναφέρονται σε πουλιά.

- Μπορείτε να αξιοποιήσετε την ιστοσελίδα [«Στίχοι»](#).
- Να αναζητήσετε –με ελεύθερη αναζήτηση στο Google– ζωγραφικούς πίνακες, γλυπτά ή άλλα είδη τέχνης εμπνευσμένα από τον φτερωτό κόσμο.

Να αξιοποιήσετε το υλικό που συλλέξατε και να δημιουργήσετε ένα πολυτροπικό κείμενο/παρουσίαση με θέμα «**Τα πουλιά στον λόγο και την τέχνη**».

Να αναρτήσετε την εργασία σας στο Wiki του μαθήματος.

Συνέχεια στο σπίτι: Αφού δείτε τις εργασίες και των ομάδων, που αναρτήθηκαν στο Wiki, και κάνετε μια μικρή έρευνα απευθυνόμενοι και σε άτομα

του περιβάλλοντός σας, να εμπλουτίσετε τις εργασίες των άλλων ομάδων με επιπρόσθετα στοιχεία. Μπορείτε να κάνετε το ίδιο και στη δική σας εργασία.

Αν θέλετε, μπορείτε να προετοιμάσετε μια δραματοποίηση του αποσπάσματος των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη.

Φύλλο Εργασίας Γ5 – «Σαν τα πουλιά»

A. Ίκαροι του μύθου

Η πτητική ικανότητα των πουλιών ήταν ανέκαθεν ζηλευτή στους ανθρώπους.

- Να αναζητήσετε στοιχεία [για τον μύθο του Ίκαρου](#). Ποιο είναι το βαθύτερο μήνυμα του μύθου αυτού;
- Να διαβάσετε τι λέει ο Κήρυκας στον Πεισέταιρο [στους στίχους 1362-1370 της Ιαμβικής Σκηνής II](#) των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη και τι αντίστοιχα ο ποιητής Κινησίας [στους στίχους 1436-1452](#).
- Υπάρχουν και σήμερα ιπτάμενοι υπερ-ήρωες; Να τους αναζητήσετε.
- Ιπτάμενα αντικείμενα στα παραμύθια;

B. Σύγχρονοι Ίκαροι

Να παρακολουθήσετε τα σχετικά βίντεο για τις πρώτες σύγχρονες πτητικές μηχανές:

- [Man's Early Flight Attempts](#)
- [early flight](#)

Με ποιο πρότυπο κατασκευάζονται οι πρώτες πτητικές μηχανές;

Να αξιοποιήσετε το υλικό που συλλέξατε και να δημιουργήσετε μια παρουσίαση με τίτλο «**Σαν τα πουλιά**» για ιπτάμενους ήρωες και άλλα ιπτάμενα αντικείμενα από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, στην οποία να συμπεριλάβετε και τα συμπεράσματά σας για τις πρώτες νεότερες πτητικές μηχανές. Να αναρτήσετε την εργασία σας στο Wiki του μαθήματος.

Συνέχεια στο σπίτι: Αφού δείτε τις εργασίες και των ομάδων, που αναρτήθηκαν στο Wiki, και κάνετε μια μικρή έρευνα απευθυνόμενοι και σε άτομα του περιβάλλοντός σας, να εμπλουτίσετε τις εργασίες των άλλων ομάδων με επιπρόσθετα στοιχεία. Μπορείτε να κάνετε το ίδιο και στη δική σας εργασία.

Αν θέλετε, μπορείτε να προετοιμάσετε μια δραματοποίηση του αποσπάσματος των «Ορνίθων» του Αριστοφάνη.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

1. Ο διδάσκων μπορεί να επιλέξει να εφαρμόσει όποια φάση από το σενάριο θέλει ή να συνδυάσει δραστηριότητες, χωρίς να επηρεάζεται η συνοχή του. Π.χ. μπορεί να εφαρμόσει μόνο την Α΄ Φάση και να εντάξει σε αυτήν την τελική δραστηριότητα όλου του σεναρίου, δηλαδή να ζητήσει από τους μαθητές τη δημιουργία μιας πολυτροπικής ιστορίας για πουλιά, στην οποία να χρησιμοποιήσουν όσο το δυνατόν περισσότερες αρχαίες προθέσεις. Ή να οπτικοποιήσουν ένα τραγούδι ή ένα ποίημα για πουλιά.
2. Το σενάριο μπορεί να επεκταθεί σε Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, κυρίως η Β΄ Φάση του, ή Πολιτιστικό Πρόγραμμα, κυρίως η Γ΄ Φάση του. Θα μπορούσε, επίσης, ιδανικά να συνδυαστεί με μια εκπαιδευτική εκδρομή σε έναν κοντινό βιότοπο.
3. Σε περιοχές όπου υπάρχουν ερωδιοί ως εισαγωγική δραστηριότητα μπορεί να προστεθεί και η εξής:

Να αναζητήσετε στο διαδίκτυο στοιχεία για τους ερωδιούς. Μπορείτε να αξιοποιήσετε τις ακόλουθες ιστοσελίδες:

  - [Οι ερωδιοί στην Ελλάδα](#) του Σ. Καζαντζίδη.
  - Ελληνική πανίδα: [Οι ερωδιοί](#).
  - Ελληνική Βικιπαίδεια: [Ερωδιίδα](#).

Να ετοιμάσετε μια προφορική εισήγηση για τους ερωδιούς στην Ελλάδα. Ποια ακριβώς στοιχεία από όσα βρήκατε στο διαδίκτυο θεωρείτε απαραίτητα να γνωρίσουν οι συμμαθητές σας και γιατί; Να συνοδεύσετε την εισήγησή σας με μια παρουσίαση.
4. Στο [Φύλλο Εργασίας Γ3](#) μπορεί να ανατεθεί στους μαθητές να αναζητήσουν πληροφορίες για τα πουλιά σε μυθολογίες άλλων λαών. Μπορούν να αξιοποιήσουν π.χ. τις αναφορές του Ηροδότου στον μυθικό φοίνικα των

Αιγυπτίων («Ιστορίες» Β 73) και στην Ίβιδα (Β 76). Ή το Σβαντιλφάρι, το ιπτάμενο άλογο στη σκανδιναβική μυθολογία.

Μυθικά ιπτάμενα άλογα

5. Στο [Φύλλο Εργασίας Γ4](#) μπορεί να δοθούν συγκεκριμένα κείμενα που αναφέρονται σε πουλιά στη λογοτεχνία:
  - Όσκαρ Ουάλντ, [«Το Αηδόνι και το τριαντάφυλλο»](#).
  - Χ.-Κ. Άντερσεν, [«Το Αηδόνι του αυτοκράτορα»](#).
  - Έλλη Αλεξίου, «Η πέρδικα της Σκύρος».
  - Κώστας Κρυστάλλης, [«Στο Σταυραητό»](#).

Επίσης, θα μπορούσαν τα παιδιά να συλλέξουν οπτικό υλικό από πουλιά ως μοτίβο σε λαϊκά κεντήματα ή υφαντά.

6. Αν υπάρχουν στην τάξη μαθητές άλλης εθνικότητας, θα μπορούσε να δοθεί έμφαση σε συμβολισμούς και παροιμίες σχετικές με πουλιά από τη χώρα καταγωγής τους, π.χ. Αλβανία = Shqipëri (η χώρα των αετών),
7. Στο [Φύλλο Εργασίας Γ5](#), αν εξασφαλιστεί η συνεργασία του φυσικού της τάξης, θα μπορούσαν οι μαθητές να επεξεργαστούν το θέμα της πτητικής ικανότητας των πουλιών με αναφορά στην άντωση (δυναμική άνωση) και τη χρησιμοποίηση των δεδομένων της επιστήμης για την κατασκευή των σύγχρονων πτητικών μηχανών. Σε αυτό το κεφάλαιο θα μπορούσε να εμπλακεί και ο καθηγητής της Τεχνολογίας.
8. Η Γ΄ Φάση θα μπορούσε να επεκταθεί με ένα 6^ο Φύλλο Εργασίας με τίτλο «Τα πουλιά στους μύθους του Αισώπου», στο οποίο οι μαθητές καλούνται να συνδέσουν τις πρακτικές ζωολογικές γνώσεις με τη μυθική και τη διδακτική αξιοποίησή τους. Να αναζητήσουν [μύθους του Αισώπου](#) που αναφέρονται σε πουλιά με ανθρώπινες ιδιότητες (και άλλες τέτοιου τύπου διδακτικές διηγήσεις), να εξάγουν στατιστικά δεδομένα για τα πιο δημοφιλή σε αυτούς τους μύθους πουλιά. Μπορεί να γίνει εκμετάλλευση αντίστοιχων αναφορών

στους αισώπειους μύθους στους «Όρνιθες» του Αριστοφάνη [στίχοι 505-513](#) και [692-694](#).

9. Αν εξασφαλιστεί η συνεργασία του θεολόγου, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα επιπλέον 7^ο Φύλλο Εργασίας (ή να ενταχθεί η δραστηριότητα στην προφορική παρουσίαση των εργασιών) με αντικείμενο την «Παρουσία των πουλιών στη χριστιανική θρησκεία και στη βυζαντινή εικονογραφία». Τα παιδιά θα μπορούσαν να αναζητήσουν στο Google την απόδοση του Αγίου Πνεύματος με περιστέρι· το κοράκι και το περιστέρι στον κατακλυσμό του Νώε· το κοράκι που έτρεφε τον προφήτη Ηλία στην έρημο. Επίσης, την εικονογράφηση των άυλων πνευμάτων (Αγγέλων) ή του Προδρόμου Ιωάννη με φτερά. Να προβληματιστούν για το συμβολισμό αυτών των απεικονίσεων. Επίσης, να αναζητήσουν πουλιά ως εικονογραφικά μοτίβα εκκλησιών, π.χ. τα περίφημα ψηφιδωτά της Αχειροποιήτου στη Θεσσαλονίκη.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Οι δραστηριότητες του σεναρίου είναι πολλές, εφόσον όμως το σενάριο αυτό αρθρώνεται σε τρεις διακριτές φάσεις, που η κάθε μια μπορεί να λειτουργήσει ανεξάρτητα ή και συνδυαστικά με την άλλη, επαφίεται στην ευχέρεια του διδάσκοντος να το συντομεύσει ή να το διευρύνει με εναλλακτικές δραστηριότητες που προτείνονται στις άλλες εκδοχές, ανάλογα αν θα εφαρμοστεί ως διδακτική πρόταση εντός ωραρίου ή ως project. Πρόκειται στην ουσία για ένα «πολυμορφικό» σενάριο.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Cope, B. & M. Kalantzis (eds). 2000. *Multiliteracies. Literacy Learning and the Design of Social Futures*. London: Routledge.

Kalantzis, M. & B. Cope. 2008. *Νέα Μάθηση. Μετασχηματιστικοί Σχεδιασμοί για την Παιδαγωγική και την Αξιολόγηση*.

<http://neamathisi.com/learning-by-design/>

Kress, G. 2000. «Σχεδιασμός του γλωσσικού προγράμματος σπουδών με βάση το μέλλον», *Γλωσσικός υπολογιστής* 2, 111-124.

<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/glossika/kress/index.htm>

Kress, G. & T. van Leeuwen. 2001. *Multimodal Discourse. The Modes and Media of Contemporary Communication*. London: Arnold.

Κουτσογιάννης, Δ. 2007. *Πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού νέων εφηβικής ηλικίας και (γλωσσική) εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/ict/teens/index.html

[20/08/2013]

Κουτσογιάννης, Δ. 2012. «Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης». Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 32^{ης} Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ (Ιδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη), 208-222.

http://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_32_208_222.pdf

Κουτσογιάννης, Δ., Ακριτίδου, Μ. & Σ. Αντωνοπούλου. 2010. *Διαδραστικά συστήματα διδασκαλίας και η αξιοποίησή τους στα φιλολογικά μαθήματα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

<http://blogs.sch.gr/polharit/files/2011/11/diadrastikoipe02final-100913082431-phpapp01.pdf>

Vygotsky, L. S. 1978. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge MA: Harvard University Press. [20/08/2013]